

DOI: 10.15276/ETR.01.2024.1
 DOI: 10.5281/zenodo.10914534
 UDC: 336.77
 JEL: C1, E5, G21, Q1

ФІНАНСОВІ ПОТРЕБИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

FINANCIAL NEEDS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AND THE NEED FOR THEIR CREDIT SECURITY

Svitlana V. Andros, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
 National Scientific Center "Institute of Agrarian Economy"
 National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
 ORCID: 0000-0001-5561-901X
 Email: andros.sv@ukr.net

Received 03.12.2023

Для кожної країни характерні загальні та специфічні риси фінансування та кредитування стратегічно важливої галузі – сільського господарства, в якій повільно обертаються кошти, високий ризик кредитування, але серйозно представлені інтереси держави. Хоча відносини аграрних підприємств з банківською системою – одні з ключових в умовах російської воєнної агресії, в Україні недостатньо розвинуте як фінансове регулювання і підтримка аграрної сфери, так і відповідна економіка, що інтегрується в ЄС, кредитна політика.

Проблема обмеженого доступу до кредитних ресурсів є спільною до всіх суб'єктів підприємницької діяльності, проте, найгостріше вона торкається саме малих аграрних підприємств. Малі аграрні підприємства, будучи ключовим елементом ринкового механізму, відіграють важливу роль у створенні сприятливих умов для оздоровлення української економіки та забезпечення її сталого розвитку. Для того, щоб розпочати та успішно продовжувати свій бізнес, малі аграрні підприємства зазвичай не потребують значних фінансових ресурсів, проте на окремих стадіях господарської діяльності вони не можуть обійтися без позикових коштів. Для малих аграрних підприємств ключовим чинником реалізації свого фінансового потенціалу є передусім безперервне отримання кредитних ресурсів для фінансування поточної діяльності.

В умовах війни ступінь ризику коротко-строкових та довгострокових вкладень високий, здатність держави забезпечити потенційним інвесторам необхідні гарантії низька. Все це робить сільськогосподарське виробництво малопривабливим для вітчизняних банків. Втім через специфіку аграрної галузі її функціонування без залучення коштів ззовні на покриття сезонної потреби у грошових ресурсах неможлива.

Відставання та нестабільність доходів, форми та методи державної підтримки, що не забезпечують збалансованості та стійкості

Андрос С.В. Фінансові потреби аграрних підприємств та необхідність їх кредитного забезпечення. Науково-методична стаття.

Розглянуто теоретичні засади розвитку сільськогосподарського підприємства як суб'єкта кредитних відносин. Обґрунтовано важливу функцію банківського кредиту у становленні малого агробізнесу. Проаналізовано роботу комерційних банків щодо надання кредитних коштів підприємствам аграрної сфери. Акцентується увага на факторах, що впливають на фінансові потреби аграрних підприємств, та показано необхідність їхнього забезпечення кредитними коштами. Обґрунтовано критерії надання фінансування для малих аграрних підприємств. Сформульовано причини, що уповільнюють надання кредитних коштів підприємствам аграрної галузі. Проаналізовано фактори ризику при кредитуванні суб'єктів малого агробізнесу. Запропоновано пріоритетні напрямки забезпечення кредитними ресурсами аграрних підприємств комерційними банками.

Ключові слова: банки, загальні фактори кредитування, кредит, сільськогосподарські підприємства, фінансові потреби

Andros S.V. Financial Needs of Agricultural Enterprises and the Need for their Credit Security. Scientific and methodical article.

The theoretical foundations of the development of an agricultural enterprise as a subject of credit relations are considered. The important function of bank credit in the development of small agribusiness is substantiated. The activities of commercial banks in providing credit resources to agricultural enterprises are analyzed. Attention is focused on the factors influencing the financial needs of agricultural enterprises and the need to provide them with credit resources is shown. The criteria for determining financing for small agricultural enterprises are substantiated. The reasons slowing down the provision of loans to agricultural enterprises are formulated. Risk factors in lending to small agribusinesses are analyzed. Priority directions for providing credit to agricultural enterprises by commercial banks are proposed.

Keywords: banks, general lending factors, credit, agricultural enterprises, financial needs

розвитку сільськогосподарського виробництва, заклали обґрунтування потреби та заходів ефективного використання як власних, так і позикових джерел. У світлі зазначеного, особливе значення у механізмі фінансового забезпечення виробників сільськогосподарської продукції надається підвищенню доступу до кредитних коштів для аграрних підприємств.

Все це робить винятково важливою та назрілою розробку та реалізацію пропозицій, націлених на істотне покращення практики фінансової підтримки вітчизняних аграрних підприємств та необхідність їх кредитного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Підвищення ваги українського аграрного підприємництва в зростанні вітчизняної економіки та визнання його винятковості у вирішенні цілої низки важливих соціальних й економічних завдань нашої країни спричинило значних науковий інтерес до проблематики фінансового обслуговування та кредитного забезпечення аграрних підприємств. Зазначені питання завжди були в центрі уваги зарубіжних та українських учених. Теоретичний та прикладний контекст фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств відображено у статті С.В. Андрос і В.Г. Герасимчук (Andros and Gerasymchuk, 2023) [1]. Так, П.Дж. Баррі і Л.Дж. Робісон, а також Х. Сонг та інші (Barry and Robison, 2001; X. Song, 2019) детально проаналізували відносини кредитор-позичальник у контексті фінансової структури сільського господарства та приватних і державних постачальників фінансового капіталу [2, 3]. К. Гіркінгер і С.Р. Буше, а також М. Сарма і Дж. Паїс (Guirkinger and Boucher, 2008; Sarma and Pais, 2011) на основі оцінки ефективності ринку сільських кредитів розробили модель, яка показує, що вимоги до застави, висунуті кредиторами у відповідь на асиметричну інформацію, можуть призвести не лише до кількісного нормування, але й до нормування операційних витрат і ризику [4, 5]. Р. Вебер і О. Мусхофф (Weber and Musshoff, 2017) дослідили кредитний ризик мікрофінансових позик із гнучким графіком погашення для фермерів, які займаються сільськогосподарськими культурами [6]. К.Г. Турві (Turvey, 2013) проаналізував кредитну політику сільського господарства, починаючи від політики макрофінансування до розумного кредитування та фінансової інклюзії [7]. С. Афрін та інші (Afrin et al., 2017) проаналізували вплив фінансової інклюзії на підвищення технічної ефективності фермерських господарств [8]. Русу Валентина Діан і Тодерашку (Санду) Кармен (Rusu Valentina Dian and Toderaşcu (Sandu) Carmen, 2014) визначили основні перешкоди, з якими стикаються підприємства під час прийняття рішень щодо фінансування в контексті поточної макро-економічної нестабільності на рівні Європейського Союзу [9]. Г. Делл'Арчіція та інші, М.Д. Деліс та інші, а також К. Альтавілла та інші (Dell'Ariccia et al., 2014; Delis et al., 2017; Altavilla et al., 2019) провели дослідження монетарної політики

єврозони та виявили негативний зв'язок між ставками монетарної політики та ризиками банків [10-12]. За результатами проведених досліджень Г. Делл'Арчіція та інші (Dell'Ariccia et al., 2017) представили докази ризикованого каналу монетарної політики для банківської системи США [13]. В. Іоанніту та інші (Ioannidou et al., 2015) виявили, що низький рівень облікової ставки стимулює видачу більш ризикованих кредитів позичальникам з найгіршою кредитною історією, нижчими прогнозованими внутрішніми рейтингами та слабкішими фактичними показниками [14].

Нові підходи до кредитного обслуговування та фінансової підтримки аграрних підприємств вимагають проведення дослідження, методичного узагальнення та оцінки для ширшого використання у реальній практиці українського сільського підприємництва, що зумовлює актуальність теми статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Незважаючи на нинішні досить складні економічні умови, аграрні підприємства активно підтримує українська держава. В умовах російської воєнної агресії кредитування суб'єктів малого підприємництва частково реалізується за рахунок бюджетних коштів, але підтримка та ефективність державних програм є низькою, що не дає можливість забезпечити мале аграрне підприємство потрібними фінансовими ресурсами для його становлення та розвитку. Одним із факторів без якого неможливо розпочати будь-який новий проєкт – це передусім стартовий капітал. Фінанси для розширення аграрного підприємства можна отримати за допомогою банківського кредитування. Що ж сьогодні стримує зростання сільськогосподарського кредитування з боку комерційних банків? Причини криються у тому числі і в проблемі «токсичних» боргів, які накопичилися комерційними банками в передвоєнний період [15].

Незважаючи на те, що питанням сільськогосподарського кредитування в цілому та забезпечення позиковими коштами аграрних підприємств, зокрема, присвячено багато досліджень, в умовах ринкових відносин необхідною є розробка адекватних підходів до забезпечення кредитними ресурсами аграрних підприємств, що потребує розбудови організації кредитних відносин та диктує активізацію досліджень у цій галузі. В світлі окресленого, актуальність теми статті обґрунтовується необхідністю забезпечення доступності кредитних коштів для аграріїв, покращення умов сільськогосподарського кредитування, а також розвитку форм їхньої фінансової підтримки.

Метою статті є обґрунтування теоретичних та методичних положень, що забезпечують розвиток кредитування малих і середніх аграрних підприємств підприємств.

Методологічне обґрунтування. При дослідженні зазначеної проблеми застосовувалися різні методологічні підходи, що взаємодоповнюють

один одного та дозволили реалізувати мету дослідження. Обґрунтування висновків здійснювалося на основі таких наукових методів, як: системний підхід до предмета дослідження – при обґрунтуванні теоретичних засад становлення та розвитку аграрного підприємства як суб'єкта кредитних відносин; діалектичний метод пізнання економічних явищ – при розгляді ролі банківського кредиту у розвитку малого агробізнесу; наукова абстракція – при дослідженні факторів, що впливають на фінансові потреби аграрних підприємств; аналіз та синтез – при оцінюванні діяльності комерційних банків щодо надання кредитних ресурсів аграрним підприємствам; методи групування та порівняння – при обґрунтуванні критеріальних ознак визначення кредитних потреб малих сільськогосподарських підприємств; економіко-математичні методи та математичне моделювання – при розрахунку питомої ваги кредитів сільському господарству за даними статистичної звітності НБУ.

Викладення основного матеріалу дослідження

Розвиток аграрних підприємств великою мірою залежить від взаємовідносин із обслуговуючим

банком. З цієї точки зору доступ до банківського кредиту та зміцнення власного капіталу є двома основними завданнями керівників аграрних підприємств. Недостатність власного капіталу та низький рівень самофінансування аграрного підприємства залежать від кредитної політики банку та коливань процентних ставок. Банки займають по відношенню до аграрних підприємств обережну позицію, розглядаючи цей ринок як ризикований. Таке становище серйозно ускладнює доступ до банківського кредиту на сприятливих для аграрних підприємств умовах. Можливість отримання кредитів у потужних банках за ринковими ставками не завжди задовольняє інтереси аграрних підприємств. Високі банківські збори та відсоткова ставка перебувають у низці основних причин незадоволення аграрних підприємств фінансовими послугами банків, причому ця проблема є найбільш актуальною для малих аграрних підприємств.

Як видно на рис. 1, частка сільського господарства в кредитному портфелі банків у вересні 2023 року становить 16,11%, при цьому вона зросла порівняно з 2022 роком (10,67%) на 5,44%.

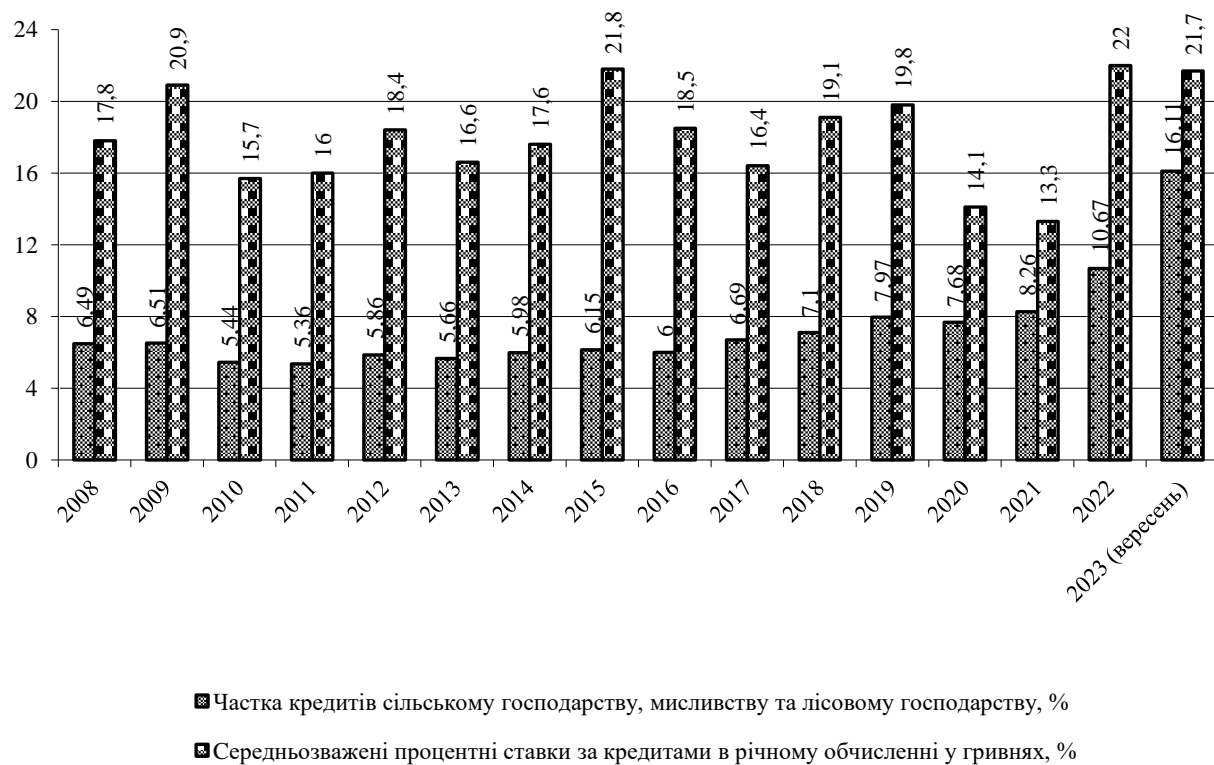

Рисунок 1. Взаємозв'язок процентних ставок за кредитами і частки кредитів сільському господарству
Джерело: складено автором за матеріалами [16]

розмір процентної ставки за кредитом зріс до 21,7% у вересні 2023 року. Максимальна процентна ставка за аналізований період досягала 22,0%, а мінімальна 13,3%.

Зростання обсягів банківського кредитування аграрного сектора економіки призводить до збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, зростання зовнішньоторговельного

обороту України. Водночас аналіз показників порівняльної ефективності банківського кредитування дає підстави говорити про необхідність удосконалення чинного в країні кредитного механізму. Річ у тім, що в даний час лише державні програми кредитних гарантій здатні повною мірою вирішити проблему фінансування малих аграрних підприємств.

Можна виділити чотири основні проблеми фінансування, з якими під час своєї діяльності стикаються аграрні підприємства. Всі ці проблеми зрештою призводять до підвищення ступеня кредитного ризику, що знижує здатність аграрних підприємств отримати кредит в банку. По-перше, власні кошти цієї категорії підприємств обмежені. Нестача власних коштів погіршує фінансове становище аграрного підприємства з погляду його кредитоспроможності, зокрема, погіршується співвідношення між власним та позиковим капіталом (коефіцієнт фінансового важеля). Отже, підвищується рівень ризику, який бере на себе банк при кредитуванні аграрних підприємств. По-друге, у той час як в умовах російської воєнної агресії велике значення для ведення аграрного бізнесу має його інформаційне забезпечення, на ринку практично відсутня якісна інформація про становище окремих аграрних підприємств. Це пояснюється такими причинами: малі аграрні підприємства зазвичай мають сімейний характер, і їх власники можуть не мати необхідного досвіду з надання інформації; відсутній доступ до фінансових ринків, які є основними постачальниками загальнодоступної інформації; відсутні спеціалізовані рейтингові агентства, що займаються оцінкою фінансового стану малих аграрних підприємств. Зазвичай для отримання доступу до банківських кредитів малим аграрним підприємствам необхідно надавати до банків такі документи, як баланс та звіт про прибутки і збитки. Крім загальної інформації про результати функціонування аграрного підприємства за минулий період, банкам також потрібна прогнозна фінансова звітність на короткострокову та довгострокову перспективу. Наявність в банку всієї необхідної інформації є неодмінною умовою для надання позички аграрному підприємству [1].

У процесі аналізу банком заявки на отримання кредиту на основі отриманої від аграрного підприємства інформації головне значення мають такі показники фінансового аналізу, як, наприклад, коефіцієнт фінансового важеля, оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості. Нестача інформації призводить до того, що банкам приходится обмежувати кількість заявок на отримання кредиту, що виходять від аграрних підприємств. Крім цього, зростають витрати банків з супроводу виданих кредитів, контролю за дотриманням позичальником умов кредиту, що веде до підвищення його вартості [17].

Крім того, істотною проблемою є низька якість інформації, що надходить у банки від аграрного підприємства. Це може бути пов'язано з тим, що у багатьох випадках у малого аграрного підприємства відсутній бухгалтерський відділ, а самі аграрії-підприємці не мають достатньої кваліфікації з управління фінансовими ресурсами. Крім того, вирішення поточних проблем, пов'язаних з діяльністю аграрного підприємства, може не залишати часу на належне складання необхідних банком документів, наприклад, документації з обліку витрат або бізнес-планів.

Отже, для підготовки заявок на отримання кредиту та надання необхідної інформації аграрному підприємству потрібні консультації та допомога. Наприклад, це може бути підготовка самими банками стандартизованих бізнес-планів та програмних продуктів, що дозволяють прогнозувати результат від застосування обраної стратегії розвитку аграрного бізнесу. Такий досвід може бути корисний, оскільки, з одного боку, спрощує процес надання необхідної інформації малими та середніми аграрними підприємствами, і, з іншого боку, підвищує її якість для комерційних банків, оскільки вони самі задають необхідні стандарти.

Незважаючи на проблеми, що зберігаються у сфері інформаційного забезпечення, можна відзначити деякі поліпшення, що відбулися в аграрній галузі. Ці трансформації сталися в силу дії кількох факторів, таких як: розвиток нових інформаційних та комунікаційних технологій; підвищення рівня вимог до якості інформації як з боку банківського сектора, так і з боку самих аграріїв-підприємців; розвиток консалтингового сектора. Однак загалом відомості, що надходять від підприємств малого аграрного бізнесу, не такі повні, систематизовані та достовірні, як інформація від великих аграрних підприємств. Неповнота відомостей, одержуваних банками, переважно стосується стратегічної інформації (наприклад, прогнозних звітів про прибутки та збитки та рух грошових коштів). Крім того, з точки зору банків, фінансові прогнози малих та середніх аграрних підприємств мають досить оптимістичний характер. Бізнес-плани зазвичай складаються з урахуванням можливостей чи переваг власника аграрного підприємства, а не з урахуванням стратегічного планування [2].

Третя проблема, що стосується фінансування малих аграрних підприємств, пов'язана з формуванням їх ділової репутації. Зокрема, ділова репутація може створюватися у процесі розвитку кредитних взаємин із банками. Банки збирають необхідну інформацію про своїх боржників і формують власне враження про їхнє становище. Якщо кредити погашаються згідно з графіком, то стосовно аграрного підприємства складається сприятлива кредитна історія, яка підвищує його потенціал отримати чергову позику в майбутньому, причому, ймовірно, на більш вигідних умовах з погляду процентної ставки, терміну та величини запозичення фінансових ресурсів. Однак подібні взаємини вимагають часу, і новостворені аграрні підприємства опиняються за межами такої взаємодії. Інший спосіб формування позитивної ділової репутації – це регулярне виконання аграрним підприємством своїх платіжних зобов'язань, внаслідок чого банк може надати такому підприємству нижчі відсоткові ставки порівняно з тими, що пропонуються новим ще не відомим боржникам. З часом репутація аграрного підприємства стає активом, що має певну вартісну оцінку. Якщо аграрне підприємство має позитивний імідж, то відсоткова ставка за проектом із відносно високим ступенем ризику

може бути нижчою порівняно з більш надійним проектом. Таким чином, імідж має подвійний вплив: його відсутність ускладнює пошук кредитора новоствореним аграрним підприємством, а необхідність завоювання позитивного іміджу підштовхує аграрне підприємство до більш обережної поведінки на фінансовому ринку.

Подолання проблеми ненадійності іміджу аграрного підприємства може сприяти їхньої співпраці з великими аграрними фірмами. Існування постійних комерційних відносин між новостворюваним малим або середнім аграрним підприємством та іншим, що зазвичай перевершує за розміром, аграрним підприємством в рамках договору про співпрацю або ж в рамках договору про субпідряд або про спільний підряд, знижує ступінь невпевненості банків в оцінках очікуваного обороту малого аграрного підприємства. Наприклад, замовник, укладаючи нові контракти субпідряду, зазвичай бере на себе зобов'язання протягом певного періоду не змінювати постачальників і виробляти самостійно цю продукцію. Таким чином забезпечується регулярний потік обороту, який банки можуть враховувати при проведенні фінансового аналізу аграрного підприємства [3]. Отже, знижується ступінь невизначеності навколишнього середовища, і банки отримують можливість не посилювати процедури оцінки кредитного ризику за малим аграрним підприємством. З іншого боку, інтеграція малого аграрного підприємства в систему, сконцентровану навколо однієї чи кількох великих аграрних підприємств, фактично дозволяє банку використовувати результати вже проведеного фінансового аналізу. Перш ніж розпочати ділові відносини з малим аграрним підприємством, велике аграрне підприємство аналізує здатність свого постачальника відповідати вимогам ринку. Фактично воно проводить аудиторський аналіз. Передбачається також, що велике аграрне підприємство здійснює регулярний контроль за станом фірми-партнера.

Банкам простіше зупиняти свій вибір на малих аграрних підприємствах, що вже співпрацюють з великими аграрними фірмами. Останні фактично стають посередниками у разі отримання банками необхідної інформації. Нарешті, однією з проблем кредитування підприємств малого та середнього аграрного бізнесу є те, що певна частина їх активів має специфічний характер. Це виявляється у наступному: дані активи складно реалізувати на вторинному ринку, оскільки не для всіх активів ринок розвинений достатньою мірою; специфічні активи далеко не завжди можуть виступати в якості забезпечення за кредитом, оскільки вони нерозривно пов'язані з конкретною аграрною фірмою (наприклад, якесь спеціалізоване обладнання), і можливість їх переуступки за визначенням обмежена. Найвигідніше джерело фінансування таких активів (що забезпечує мінімальні трансакційні витрати) – це фінансування з допомогою власних коштів, або з допомогою ринків капіталу, а банки не бажають

цим займатися. Зобов'язання сторін у кредитних договорах обумовлюються заздалегідь [5].

В умовах війни висока ймовірність того, що аграрне підприємство не зможе виконати свої зобов'язання, при цьому специфічні активи у зв'язку зі складнощами, пов'язаними з їх реалізацією, не зможуть забезпечити їх виконання. Незважаючи на існуючі проблеми у взаєминах між банками та аграрними підприємствами, можна сказати, що в цілому аграрні підприємства здатні задовольнити свої потреби в банківських кредитах. Разом з тим, серед основних причини неотримання позички можемо відзначити наступні: 1) незадовільні з точки зору банку результати господарської діяльності аграрного підприємства. Висновок про незадовільний стан аграрного бізнесу може бути зроблений на підставі таких критеріїв, як низьке співвідношення власного капіталу до позикового, недостатні прибутки до виплати відсотків та податків та рівень ліквідності. У разі незадовільних значень таких показників, як коефіцієнт фінансового важеля, прибуток до виплати відсотків та податків, а також ліквідність, у видачі кредиту може бути відмовлено; 2) невідповідність наданої аграрним підприємством інформації вимогам банку. Аграрне підприємство може отримати відмову у видачі кредиту на підставі того, що воно існує надто короткий, з точки зору юридичної або фізичної особи – кредитора, термін, і у нього відсутня історична інформація про результати господарської діяльності, іншими словами, аграрне підприємство просто не може надати всі необхідні відомості. Серед суттєвих причин відмови у видачі кредиту можна назвати недостатнє гарантійне забезпечення [1].

Поширеною формою забезпечення є нерухомість, що належить аграрному підприємству. Для внесення забезпечення за кредитом власник аграрного підприємства також може запропонувати власне майно, включаючи нерухомість та особисті банківські ощадні рахунки. Такі активи, як запаси, у ряді випадків не приймаються як забезпечення, зокрема, через перелічені вище труднощі, пов'язані з їх реалізацією. До інших форм забезпечення відносяться дебіторська заборгованість, особисті гарантії, які не забезпечені заставою нерухомості. Малим аграрним підприємствам надати достатнє забезпечення не завжди вдається. Майно, яке здатне виступати у якості забезпечення по кредиту, іноді просто відсутнє.

Таким чином, відсутність забезпечення є головним обмеженням для малих аграрних підприємств, а задовільні показники господарської діяльності та недостатнє інформаційне забезпечення – основні перешкоди для середніх аграрних підприємств. Позитивне рішення про видачу кредиту починає меншою мірою залежати від наявності забезпечення у міру зростання розміру аграрного підприємства, тоді як значення задовільних результатів діяльності та інформаційного забезпечення, навпаки, зростає. Крім того, перевірка банком аграрного

підприємства на відповідність умовам надання кредиту стає набагато суворішою, коли йдеться про кредитування на значні суми. Варто також зазначити, що результати діяльності аграрного підприємства та підприємницькі здібності його власника є важливими факторами, що впливають на прийняття рішення про видачу сільськогосподарського кредиту. Якщо за даними критеріями оцінка виявиться незадовільною, багато банків не предоставлять кредитну лінію, навіть якщо це мале чи середнє аграрне підприємство запропонує достатнє кредитне забезпечення [7].

До інших причин відмови у наданні кредиту можна віднести: 1) ризик, пов'язаний із сильною залежністю аграрного підприємства від однієї особи або невеликої групи осіб; 2) непередбачувані фактори ризику (хвороба, сімейні конфлікти); 3) неможливість розмежувати право власності на активи між приватною особою чи аграрним підприємством; 3) досить високий (вищий за середній) ступінь залежності від боргового фінансування, що може негативно позначитися на платоспроможності та обмежити доступність оборотного капіталу; 4) нездатність керуючих чітко і ясно пояснити кредитним експертам цілі та завдання аграрного бізнесу; 5) небажання банків мати справу з цією групою клієнтів, оскільки робота з великими аграрними підприємствами може бути більш простою і вигідною; 6) підвищення рівня стандартизації банківських операцій, тоді як малі аграрні підприємства відчують потребу у встановленні особистого контакту; 7) обмежена можливість стягнення активів кредиторами у разі неплатоспроможності та низький ступінь довіри особистим гарантіям; 8) небажання банків інвестувати кошти в малі аграрні підприємства на середньо- або довгостроковий період; 9) високі операційні витрати по кредиту (пов'язані з оформленням операції, наданням послуг з підготовки заявки на отримання кредиту, її розглядом, перевіркою кредитного забезпечення, відстеженням дотримання графіка погашення кредиту) щодо показника прибутку, який банк зможе отримати [6].

Відсоткова ставка за кредитами загалом може бути досить великою. Крім високих рівнів витрат і ризику, додаткове пояснення такої величини ставки полягає в тому, що аграрне підприємство може мати лише два альтернативні варіанти – або запозичувати кошти за ще вищою ціною (наприклад, у якогось неформального кредитора), або взагалі відмовитися від ідеї отримати кредит [10]. Пояснення цього тренду пов'язано з рівнем ризику у сфері кредитування малих аграрних підприємств. Підприємства на стадії створення, не володіючи, як правило, ні кредитною історією, ні майном, яке можна використовувати як забезпечення, є позичальниками з підвищеним ступенем ризику, який кредитні установи не готові прийняти. Загалом найвищий показник дозволів на надання позички спостерігається у малих аграрних підприємств на найбільш стабільних стадіях

розвитку – коли обсяг продажу зростає помірними темпами чи змінюється.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлені фактори, які роблять кредит комерційних банків недоступним для аграрних підприємств. Основні з них: недостатня кваліфікація банківського персоналу; надто високі транзакційні витрати на контроль за погашенням кредиту та аналізу фінансового стану потенційного позичальника в умовах війни; накопичена кредиторська заборгованість; низька рентабельність аграрного виробництва; відсутність ліквідного забезпечення. Поєднання вищезгаданих факторів зумовило недостатні обсяги кредитування аграрних підприємств саме комерційними банками.

Дослідженням сформульовані причини, що гальмують розвиток кредитування аграрних підприємств: незадовільна платоспроможність позичальників, неефективна державна політика в галузі сільськогосподарського кредиту та недостатній розвиток кредитних інститутів, зусилля держави, кредитних установ та самих сільськогосподарських товаровиробників доцільно спрямувати на усунення цих причин, що має вилитися у створення певних умов – для покращання кредитування аграрних підприємств. До виробничих передумов розвитку сільськогосподарського кредитування відносимо: прибутковість аграрних формувань, раціональну державну політику, адекватне забезпечення засобами виробництва, ефективне використання факторів виробництва, належну систему збуту, транспортування та зберігання сільськогосподарської продукції, наявність платоспроможного попиту над ринком. Фінансовими передумовами є: доступ до кредитних інститутів, наявність інформації для оцінки ризиків, незалежність прийняття рішень з питань кредитування, гарна якість та достатня кількість позичкового капіталу банків та кредитних фондів, ефективні моделі оцінки кредитоспроможності позичальника, механізм забезпечення виконання контрактів.

Одним із основних напрямків інституційних перетворень у сільському господарстві та фінансово-економічного оздоровлення сільськогосподарських товаровиробників є формування системи сільських кредитних банків. Створення банків у формі ПАТ, засновниками яких будуть аграрні підприємства, приватні інвестори, інші банки, буде ефективнішим, ніж організація кредитних кооперативів. З іншого боку, комерційний інтерес передбачає вищу стійкість банків. Одним із напрямів інституційних трансформацій у кредитній сфері є створення Агентства кредитних гарантій, яке організується у формі некомерційного гарантійного фонду або акціонерної компанії, що цілком належить державі. Агентство кредитних гарантій – урядова установа, яка надаватиме кредитні гарантії колективним,

фермерським та особистим підсобним господарствам, у тому числі і некредитоспроможним (з точки зору банків).

Провідним напрямом розвитку сільсько-господарського кредитування є можливість кредитування аграрних підприємств комерційними банками через використання гарантій держави. Реалізація такого підходу забезпечить аграрним підприємствам більший доступ до фінансових коштів. Як заставу вони можуть запропонувати землю, що знаходиться у власності. При цьому держава, надаючи гарантії за кредитами, може резервувати кошти у спеціалізованому фонді певною часткою від обсягу наданих комерційними банками кредитів.

Практична цінність статті полягає у наданні конкретних пропозицій стосовно кредитних потреб малих аграрних підприємств, привабливості малого аграрного бізнесу, що виступає позичальником фінансових ресурсів у банку, а також дослідженні основних чинників ризику, притаманних кредитуванню аграрних підприємств. Розроблені в роботі положення створюють методичну основу для перекладу теоретичних знань про особливості фінансових умов діяльності малих та середніх аграрних підприємств у практичну площину вибору інструментів їхньої кредитно-фінансової підтримки.

Abstract

The relevance of the article is due to the need to ensure the availability of credit for farmers, improve credit conditions, as well as develop forms of their support. The purpose of the article is to substantiate the theoretical and methodological provisions that ensure the development of lending to small and medium-sized agricultural enterprises. In the course of studying the problems of agricultural lending, methods of system analysis, general scientific methods and techniques (scientific abstraction, analysis and synthesis, grouping, comparison, generalization) were used. The theoretical foundations of the development of an agricultural enterprise as a subject of credit relations are considered. The role of bank credit in the development of small agribusiness is revealed. The activities of commercial banks in lending to agricultural enterprises are analyzed. The state and trends in the development of bank lending to agricultural enterprises in Ukraine are assessed. The features of credit and financial interaction between small and medium-sized agribusinesses and banks are analyzed. Attention is focused on the factors influencing the financial needs of enterprises, and the need for their credit support is shown. The criteria for determining the credit needs of small agricultural enterprises are substantiated. The reasons slowing down the development of lending in the agricultural sector of the economy are formulated. Risk factors in lending to small agribusinesses are analyzed. Priority areas for financial and credit support of agricultural enterprises by commercial banks are proposed. Measures are proposed to improve credit and financial support for small and medium-sized agribusiness in the direction of combining vectors of state and banking influence. The scientific novelty of the article lies in the development of a scientific and methodological approach to improving bank lending to agricultural enterprises in the conditions of establishing mutual responsibility of participants in the production process, processing of agricultural products and creditors, which makes it possible to achieve increased efficiency of their activities.

Список літератури:

1. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Фінансування сільського господарства і роль банків у кредитному забезпеченні аграрного сектора України. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2023. № 3(25). С. 5-14. DOI: 10.15276/EJ.03.2023.1 DOI: 10.5281/zenodo.8410211.
2. Barry, P.J. & Robison, L.J. (2001). Agricultural finance: credit, credit constraints, and consequences. Handbook of Agricultural Economics, in: B.L. Gardner & G.C. Rausser (ed.), Handbook of Agricultural Economics, edition 1, Vol. 1, Issue 10, pp. 513-571.
3. Song, X., Xiao, Z., Wu, Y., Yang, X., Liao, C. & Xie, G. (2019). Impact of agricultural financial support on agricultural economic development in South China. Open Journal of Social Sciences, Vol. 07, Issue 02, pp. 178-184. DOI: 10.4236/jss.2019.72015.
4. Guirkinge, C., Boucher, S.R. (2008). Credit constraints and productivity in Peruvian agriculture. Agricultural Economics, Vol. 39, Issue 3, pp. 295-308.
5. Sarma, M., Pais, J. (2011). Financial inclusion and development. Journal of International Development, Vol. 23, pp. 613-625. DOI: 10.1002/jid.1698.
6. Weber, R., Musshoff, O. (2017). Can flexible agricultural microfinance loans limit the repayment risk of low diversified farmers? Agricultural Economics, Vol. 48, Issue 5, pp. 537-548. DOI: 10.1111/agec.12355.
7. Turvey, C.G. (2013). Policy rationing in rural credit markets. Agricultural Finance Review, Vol. 73, Issue 2, pp. 209-232. DOI: 10.1108/AFR-04-2013-0020.

8. Afrin, S., Haider, M. Z. & Islam, M. S. (2017). Impact of financial inclusion on technical efficiency of paddy farmers in Bangladesh. *Agricultural Finance Review*, Vol. 77, Issue 4, pp. 484-505. DOI: 10.1108/AFR-06-2016-0058.
9. Rusu Valentina Dian, Toderășcu (Sandu) Carmen (2014). Enterprise financing in the context of macroeconomic instability. Evidence from CEE Countries. *Procedia Economics and Finance*, Vol. 15, pp. 730-737. DOI: 10.1016/S2212-5671(14)00440-7.
10. Dell'Araccia, G., Laeven, L., Marquez, R. (2014). Real interest rates, leverage, and bank risk-taking. *Journal of Economic Theory*, Vol. 149, pp. 65-99. DOI: 10.1016/j.jet.2013.06.002.
11. Delis, M.D., Hasan, I., Mylonidis, N. (2017). The risk-taking channel of monetary policy in the U.S.: evidence from corporate loan data. *Journal of Money, Credit and Banking*, Blackwell Publishing, Vol. 49, pp. 187-213. DOI: 10.1111/jmcb.12372.
12. Altavilla C., Brugnolini L., Gürkaynak R., Motto R., Ragusa G. (2019). Measuring euro area monetary policy. *Journal of Monetary Economics*, Vol. 108, pp. 162-179. DOI: 10.1016/j.jmoneco.2019.08.016.
13. Dell'Araccia, G., Laeven, L., Suarez, G.A. (2017). Bank leverage and monetary policy's risk-taking channel: evidence from the United States. *Journal of Finance*, American Finance Association, Vol. 72, Issue 2, pp. 613-654.
14. Ioannidou, V., Ongena, S., Peydró, J. L. (2015). Monetary policy, risk-taking, and pricing: evidence from a quasi-natural experiment. *European Finance Review*, Vol. 19, Issue 1, pp. 95-144. DOI: 10.1093/rof/rfu035.
15. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Тенденції зміни рівня непрацюючих кредитів у портфелі банків-кредиторів сільського господарства в умовах війни. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2023. № 4 (68). С. 19-26. DOI: 10.15276/ETR.04.2023.2. DOI: 10.5281/zenodo.8432913.
16. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>.
17. Andros, S., Gerasymchuk, V. (2023). Development Trends of the Market of Agricultural Lending to Households in Ukraine: Analysis of Consumer and Mortgage Loans. *Research on World Agricultural Economy*, 4(2), 846. pp. 32-46. DOI: 10.36956/rwae.v4i2.846.

References:

1. Andros, S.V., & Gerasymchuk, V.H. (2023). Financing of agriculture and the role of banks in lending the agricultural sector of Ukraine. *Economic Journal of Odessa Polytechnic University*, Vol. 3, Issue 25, pp. 5-14. DOI: 10.15276/EJ.03.2023.1 DOI: 10.5281/zenodo.8410211 [in Ukrainian].
2. Barry, P.J. & Robison, L.J. (2001). Agricultural finance: credit, credit constraints, and consequences. *Handbook of Agricultural Economics*, in: B. L. Gardner & G. C. Rausser (ed.), *Handbook of Agricultural Economics*, edition 1, Vol. 1, Issue 10, pp. 513-571 [in English].
3. Song, X., Xiao, Z., Wu, Y., Yang, X., Liao, C. & Xie, G. (2019). Impact of agricultural financial support on agricultural economic development in South China. *Open Journal of Social Sciences*, Vol. 07, Issue 02, pp. 178-184. DOI: 10.4236/jss.2019.72015 [in English].
4. Guirkinge, C., Boucher, S. R. (2008). Credit constraints and productivity in Peruvian agriculture. *Agricultural Economics*, Vol. 39, Issue 3, pp. 295-308 [in English].
5. Sarma, M., Pais, J. (2011). Financial inclusion and development. *Journal of International Development*, Vol. 23, pp. 613-625. DOI: 10.1002/jid.1698 [in English].
6. Weber, R., Musshoff, O. (2017). Can flexible agricultural microfinance loans limit the repayment risk of low diversified farmers? *Agricultural Economics*, Vol. 48, Issue 5, pp. 537-548. DOI: 10.1111/agec.12355 [in English].
7. Turvey, C.G. (2013). Policy rationing in rural credit markets. *Agricultural Finance Review*, Vol. 73, Issue 2, pp. 209-232. DOI: 10.1108/AFR-04-2013-0020 [in English].
8. Afrin, S., Haider, M.Z. & Islam, M.S. (2017). Impact of financial inclusion on technical efficiency of paddy farmers in Bangladesh. *Agricultural Finance Review*, Vol. 77, Issue 4, pp. 484-505. DOI: 10.1108/AFR-06-2016-0058 [in English].
9. Rusu Valentina Dian, Toderășcu (Sandu) Carmen (2014). Enterprise financing in the context of macroeconomic instability. Evidence from CEE Countries. *Procedia Economics and Finance*, Vol. 15, pp. 730-737. DOI: 10.1016/S2212-5671(14)00440-7 [in English].
10. Dell'Araccia, G., Laeven, L., Marquez, R. (2014). Real interest rates, leverage, and bank risk-taking. *Journal of Economic Theory*, Vol. 149, pp. 65-99. DOI: 10.1016/j.jet.2013.06.002 [in English].
11. Delis, M.D., Hasan, I., Mylonidis, N. (2017). The risk-taking channel of monetary policy in the U.S.: evidence from corporate loan data. *Journal of Money, Credit and Banking*, Blackwell Publishing, Vol. 49, pp. 187-213. DOI: 10.1111/jmcb.12372 [in English].

12. Altavilla C., Brugnolini L., Gürkaynak R., Motto R., Ragusa G. (2019). Measuring euro area monetary policy. *Journal of Monetary Economics*, Vol. 108, pp. 162-179. DOI: 10.1016/j.jmoneco.2019.08.016 [in English].
13. Dell’Ariccia, G., Laeven, L., Suarez, G.A. (2017). Bank leverage and monetary policy’s risk-taking channel: evidence from the United States. *Journal of Finance*, American Finance Association, Vol. 72, Issue 2, pp. 613-654 [in English].
14. Ioannidou, V., Ongena, S., Peydró, J.L. (2015). Monetary policy, risk-taking, and pricing: evidence from a quasi-natural experiment. *European Finance Review*, Vol. 19, Issue 1, pp. 95-144. DOI: 10.1093/rof/rfu035 [in English].
15. Andros, S.V., & Gerasymchuk, V.H. (2023). Trends in the level of non-performing loans in the portfolio of agricultural lending banks during war. *Economy: realities of time. Scientific journal*, Vol. 4, Issue 68, pp. 19-26. DOI: 10.15276/ETR.04.2023.2 DOI: 10.5281/zenodo.8432913 [in English].
16. Monetary and credit statistics. National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> [in Ukrainian].
17. Andros, S.V., Gerasymchuk V.H. (2023). Development Trends of the Market of Agricultural Lending to Households in Ukraine: Analysis of Consumer and Mortgage Loans. *Research on World Agricultural Economy*, 4(2), 846. pp. 32-46. DOI: 10.36956/rwae.v4i2.846 [in English].

Посилання на статтю:

Андрос С.В. Фінансові потреби аграрних підприємств та необхідність їх кредитного забезпечення / С.В. Андрос // *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. – 2024. – № 1 (71). – С. 5-13. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No1/5.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2024.1. DOI: 10.5281/zenodo.10914534.

Reference a Journal Article:

Andros S.V. *Financial Needs of Agricultural Enterprises and the Need for their Credit Security* / S.V. Andros // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2024. – № 1 (71). – P. 5-13. – Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No1/5.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.01.2024.1. DOI: 10.5281/zenodo.10914534.

